

Ványai Fehér József

AMARCORDE-AKKORDJAIM

KIRAJZÁS, BEGYŰRŰZÉS

Pusztacsegre az előző század húszas éveiben kerülnek anyai nagyszüleim, Giricz István és Jakus Cecília. Pusztacsegre, és nem Ecsegfalvára, mert utóbbi nevet később veszi fel a település. Anyám születési anyakönyvi kivonatán az szerepel, hogy 1938. Pusztacseg. Hogy nagymamám és nagyapám miért jött el Endrődről, „Vacerországból”, csak sejtéseim lehetnek, erről alig beszélünk családi körben. Jakusék endrődi kirajzásban, Öregszőlőben laknak, a Diófa úton, Giriczék Endrődön, Kisfokon, a Hármaskörös egyik holtága közelében, a Selyem út végén. Házasságuk évtizedekig egyértelmű homogenitás számomra, ám egy-két titokról csak anyám halála után lebben fel a fátyol. Hogy Giricz nagyapámnak nem ez az első házassága, hanem a második. Első felesége Kontra lány a Diófa útról, Jakusék szomszédságából, aki 1920 körül spanyolnáthajárványban hal meg. Azt talán már örökre homály fedi, hogy házasságukból születik-e gyermek, vagy Vince nagybátyám, anyám bátyja a másodikból, Jakus Cecíliától van-e. Számomra gyermek- és ifjúkoromban csupán annyi jön le, hogy amikor Öregszőlőben, a Jakus háznál, Pista bácsiéknál, nagymamám öccsééknél nyaralok, érdeklődésemet látva finoman lebeszélnek, hogy a szomszédokhoz, Kontraékhoz (Kissékhez) közelebb menjek...

Pusztacseg, a nem túl reprezentatív nevű külterületi rész, Szartos, öt hold föld, törpebirtok, mellette fut a Dévaványa–Kisújszállás közötti vasútvonal, amelyből később csak a töltés romjai maradnak, 1970 körül felszedik a síneket, hozzánk nem gyűrűzik be az olajválság, ígérik, annyi nafta lesz a buszra, hogy csak na – de begyűrűzik, csak akkor már késő, a fém és a talpfák hasznosítva. Mint emberi testet az erek, hálózák be a határon inneni országot a vasúti szárnyvonalak, itt és most két megyét is elszakítanak, nekünk semmi sem elég drága, ami régi, elbontatik még akkor is, ha újra nincs pénz.

A kis tanya vályogból, szoba-konyha, kis kert haszonnövényekkel, István szereti a gyümölcsfákat, gazdálkodókat segítő program kereté-

ben barackfákat kap, elülteti. Én a tanya hült helyét a kétezres évek elején látom először, pesti útról kocsival jövünk hazafelé a négyes főúton, Kisújszállásnál lekanyarodunk Dévaványa, Gyomaendrőd felé, anyám Ecsegfalva után két kilométerrel kéri, hogy álljunk meg egy kicsit, szeretné megnézni, hol töltötte a gyermekkorát. Begyalogolunk pár száz méterre az úttól, nyútt bokrok, előregedett fák a hatalmas gabonatóblák között, a földút mentén, annyi látszik az egészből, amennyit nem szántanak be, ovális terület a búzatengerben – tanúja lehetek, ahogy az emberi emlékezet megküzd a felejtéssel. Az érlelődő kalászkok között enyhe szél bujkál. Anyám emlékszik, hogy télen, nagy hidegben Cecília nagymamám nem engedi iskolába, pedig nincs messze, ám a könnyű cipő bevizesedik és átfagy benne a láb, orvos nélkül pedig nem életbiztosítás a kór. Az épülő ecsegi templomhoz innen hordják a homokot, mert a portán belül bányácska található, szolid haszonnal kecsegtet az üzlet, a többi amúgy csupa veszteség.

A VÍZHORDÓ

Női biciklivel hordom a vizet a Fux-kútról, a kormányon először csak két bádogganna, de ahogy nővök és erősödöm, már négyet is elbírok. A bádoggannákat alumíniumkannák váltják fel, ilyeneket lehet vásárolni az ÁFÉSZ-áruházban, ezek a korszerűek. Nem biztos, hogy jobbak is, ugyanis az alumínium könnyen kikopik és kilyukad a kerékpár vázától és a használatától, de nincs apelláta, ez a modern és kész. A sokat látott öregek nem sietik el a kannacserét, ragaszkodnak a bádoghoz, és igazuk lehet.

Biciklire pattanok, négy kanna a kormányon, végigkerekезek a Bíbic úton, rákanyarodom a Kígyó útra, aztán a Hajósra. A Bíbicen fészkel a bíbic, a Kígyó olyan görbe, mint a sikló, a Hajóson mély az árok. A járdás oldalban, a betonon elhajtok nagyapámék, aztán Gyebnárék előtt, a Kígyón Belláék, Olaszék, Bereczkiék, Szakácsiék következnak, a túloldalon Marton Ilka. Szemben Szarkáék, a sarkon Fekéék, a Hajós végén Sánta Szarka, a cipész takaros házikója. Nevének állandó jelzőjét onnan kapta, hogy egyik lába rövidebb, mint a másik, a hiányt 20 centiméter vastag talp pótolja. Jó mester hírében áll, mi is hordunk hozzá lábbelit javíttatni, bár lesni kell rá, mikor ér haza a kocsmából.

A kúthoz közeledve megcsodálom Halasiék kertjét, színes üveggömbök tündökölnek a bukszusbokrok között. Majdnem mindenkit ismerek

errefelé is, köszönök osztálytársaimnak, Berci Janinak és Juhász Sanyinak, a másik oldalon Túriék berhelik a motort. A Fux-kútnál gyakran áll a sor, pláne délután vagy este, de van időm, türelmesen kivárom, míg a csaphoz jutok. Az álldigálók trécselnek, s ha az első végzett, megtöltötte edényeit, előrébb rakják kannáikat. A gyerekek játszásiból a piros kút tetejéig másznak, forró a beton, égeti a talpat, de ráérünk, nem hajt a tatár.

A Fux-kút nevét Fux boltosról kapta, hajdanában-danában üzlet állt itt, de ma már minden az államé, csak a vízről hisszük, hogy közkincs, ami különben jó, iható. Ha a Fux-kút elromlik, ami ha ritkán is, de előfordul, a Varsóci-kútra megyünk vízért a Körösladányi útra, a Gomba kocsma mellé. Amikor meglesz a törpevízmű, a hidroglobusz (víztorony) és a vezetékrendszer, minden sarkon kékre mázolt közkifolyóval, új világ köszönt ránk. Amíg építik, termálvizet a Szérüskertről hozunk, ahol éjjel-nappal csordogál a meleg víz, szinte egyből főzni lehet belőle a levest. Az utcák feltúrva, ebédidőben a munkások az árok szélén ülve szalonnáznak, egyik kezükben hagyma és kenyér, másik tenyerükhöz tapadva csontnyelű bicska. Mellettük ásók, lapátok, csákányok pihenik a betonkemény földdel vívott harcot.

Elérkezik a lajtok divatja, száz- és kétszáz literes tartályok gurulnak két keréken a kutakhoz, gazdáik nem cicóznak, ez már az új gazdasági mechanizmus ideje, indul a háztáji. Az árok mélyén futó azbesztcső a házakhoz még nincs bekötve, csak a csonk árválikodik az udvaron, de a hetvenes évek közepén-végén megtörténik majd az is, hogy fürdőszoba, angolvécé lesz a kockaházakban. Hajnalban apám hozza tele a lajtot vízzel, kell is, mert malacozik, az ólban anyakoca rőfög, csecsein tizenkét kismalac szopik. Délután, amikor megjövök a suliból, az én dolgom, hogy újból telivételezzem a lajtot vízzel.

PEDIG DEHOGY

A Táncdalfesztivált a tévén nézzük, kékesszürke fény szivárog ki a szobaablakon, amennyit a függöny látni enged, Kovács Kati azt kéri, hogy „Add már, uram, az esőt!”, szó mi szó, ránk is férne, hónapok óta nem esett csapadék, kókadoznak a szántóföldi és a benti növények, repedezik a szikes föld. Kovács Kati szereplésén kívül az idősebbeket Koós János, Korda György, Késmárki Marika és a Stúdió 11 nyűgözi le, de az én kedvencem az Illés és Koncz Zsuzsa lesz. Más ez a hangzás,

mint a latinos, olaszos slágerek, az elektromos gitár és a basszus, az ütemes dob, a felpörgetett ritmus megpezdíti a vért, Koncz Zsuzsa hosszú haját rázza, Szörényi Levente mintha a szomszéd utcából volna egy szemüveges srác, talán még én is felállhatnék a színpadra – másnap vadul gitározom a söprűvel a tükör előtt, s hozzá azt fújom, hogy „elvonult a vihar, felsütött a nap”.

Kiszuperált bársonynadrágomból hippis viseletet csináltatok Csontos Imre bácsinál, a helyi huligánok szabójánál, aki kérésemre narancssárga bársonyból alulról megtoldja barna, bár erősen kopottas gatyámat. Így látom ezt Fuxitól, a falu beatnikétől, aki kék munkásnadrágját toldatta ki két műbőr karikával, jobb híján, mivel igazi farmert még senki sem látott felénk, legfőljebb Murányi kalauz Pesten, a Keletiben. Bársonygatyóm a combomnál alaposan kikopik, lazább napokon suliba is így megyek, anyám észreveszi és eldugja előlem a vagány szerelést. Nem hagyom magam, a szekrény aljából is kikutatom rajongásom tárgyát, de végül engednem kell, én húzom a rövidebbet, a teakályha forró, égető tüze ellen nincs orvosság, veszíték.

Nem adom fel, nem ez a harc lesz a végső, bizonyítani akarom, hogy már nagyfiú vagyok, divatolhatok, csaphatom a szület a lányoknak. Látom, hogy hétvégén a művelődési háztól a Vidám presszóig korzóznak a fiatalok, rajtuk borjúszáj nyakú, bordázott pulóver, elől, a mellkas magasságában három gomb. Nem tudom megmagyarázni még magamnak sem, de örülten tetszik a viselet, mindenáron illet szeretnék magamnak, ez volna az igazán menő, ilyen senkinek sincs az osztályban – igaz, egyelőre nekem sem. Mit tehetnék azért, hogy legyen, melyik csillagot hozzam le az égről? Azt elfelejthetem, hogy anyám vesz nekem illet, hiszen egyelőre nem pártolja fiatalemberré válási szándékomat, meg aztán ez a fajta pulcsi nincs is az ÁFÉSZ-áruházban. Hát akkor hol lehetne szerezni?

Megoldás nincs, de a szükség törvényt bont, a fenyőbálra elcsórom gimnazista nővérem hasonló fazonú ruhadarabját, nem látszik rajta mellbevarrás, fiúk is hordhatják. Nincs itthon senki, Ilona suliban, szüleim a téeszben, határozott kézzel nyúlok testvérem szekrényébe, és magamra húzom a varázslatos, spenótzöld színben pompázó, mostanság legklasszabb cuccot.

Buli előtt filmvetítés a József Attiláról elnevezett filmszínházban, a bejárat fölött Daniel Olbrychski lengyel sztárszínész fekete-fehér fotója,

mintha hasonlítanék rá, legalábbis óhajtom, hogy így legyen. Föld felett két centivel lépdelek és lebegek a recsegő, nyiszorgó faszékek között, kihúzom magam, itt az egész iskola, még nincs sötét, villanyok felkapcsolva, láthatják szuper szereléselem, és tudomásul vehetik, hogy én már egy másik srác vagyok, nem az a gátlásos kiskölyök, aki voltam. Becéltom a Hermeczi Aranka melletti ülőhelyet, mert jó lenne a szőke, szalagos kiscsajszi mellé ülni, de mire odaérek, Szabó Benedek, a túlkoros, nálam fél fejjel magasabb, már cigarettázó évfolyamtársam megelőz.

Elkezdődik a híradó, U Thant ENSZ-főtitkár Svédországba látogatott, Fock Jenő pedig sétát tett Csepelen, Pelé a Santos FC-vel Európában portyázik, aztán függöny össze és újra szét, a mozivásznon felcsillan a felirat: Winnetou. NDK-s indiános film, főszereplő Gojko Mitic, talán a legeredetibb, rézbőrűekre leginkább hajazó figura a falon, a többi alakítás halvány és hamis utánzata a való világnak.

Uncsi, kinézek a kátrányos, hűgyszagú fiúvizeldébe, a nyolcadikosok bátorabbjai szívják a Fecskét, a dekk körbemegy. A lánybudinál Diviki Gyurka szórakoztatja a kisbigéket, cukrosbácsinak nézhetnénk, ha nem a falu bolondja volna és nem ismerné mindenki. Olajos, zsírfortos öltönyében próbál úriembert játszani, de a szag (nevelőapja vécépucló), a szag belerondít hagymázás álmaiba, hogy benősüljön valamelyik rangosabb famíliába, s meggazdagodjon. Boldog, ha „véletlenül” megérintheti egy-egy kisbögre kardigánját vagy vállára hulló haját, ellenben, ha túl messzire megy s hozzádörgölődzik a kidudorodó mellecskéhez, visítás a válasz, s a kiválasztott elrohan. Gyurka nem fut senki után, mert hitvallása az, hogy egyik csaj megy, a másik jön, a harmadik pedig sorban áll.

A nagyteremben Németh Vilmostól szól a „Balatoni nyár”, senkit sem zavar, hogy tél van és mindjárt itt a karácsony. A disc jockey Tyukodi Pista, a gyakorlati ismeretek tanára, aki „majomsziget!” felkiáltással buzdítja a fickókat a lányok felkérésére, ám ha lassúnál a szemtelenebbje túl közel merészkedik kiválasztottja domborulataihoz és homorulataihoz, leállítja a zenét, szólni sem kell, helyreáll a rend, a párolgó testek közötti minimum tíz centiméter.

Otthon barátságatlan saller, anyai pofon a jutalmam, amiért elloptam nővérem pulcsiját, s egy délután abban flangáltam a főtéren. Nem esik jól, de megérte, mert új szereléselem nyálcsorgató irigységet váltott ki kortársaimból, akik legalább annyira szeretnének már a lázadó fiatalok közé tartozni, mint én.

Különben nem vagyok rossz viszonyban a nálam négy évvel idősebb nővéremmel, aki Körösladányba jár át gimnáziumba, míg én az általános padját koptatom. A magyar nyelv és irodalom erősségem, ezért olykor előfordul, hogy Ilona velem íratja meg fogalmazás dolgozatát, amire aztán jelest kap – tekintélyem ugrásszerűen megnő köreibben. Persze, a kárára megesett divatolásomat nem felejt el könnyen, ezért kölcsönkenyér visszajár alapon ő réz kétforintosaimat lépteti meg szekrényemből, melyeket hónapokon át gyűjtöttem. A bélás sokat ér, négy-öt sóskifli is kijön belőle uzsonnára, de Ilona inkább Filtol cigarettára spórol (az én pénzemből), amit vasútállomásra menet pőfékel el a barátnőivel. Vagy a padláson bujkálnak és füstölögnek az oldalszalonnák árnyékában, amikor rajtam és rajtuk kívül senki sincs otthon. Tanulás ürügyén gyűlnek össze vagy féltucatnyian csajok, de könyv vagy füzet nem nyílik ott, irány a grádics. A zöld dobozos, kámforos Filtol, amely leginkább nők és fiatal lányok kedvence, kellőképpen elkábítja és megmámorosítja őket, azt hiszik, ez már a rock and roll, pedig dehogya.

RÁKENROLL

– Na, mi az, visszakönyörögted magad? – áll be mellém pössenteni a diákkocsma kicsempézett vizeldéjében Ficzer Kálmán, a kar ifjúsági referense. – Hogy csináltad?

Hirtelen lebénulok, alig fordulok oldalra, tudom, hogy ő az, ezer közül is megismerném ezt a szemtelen, kakaskukorékolásos orgánomot, amitől hegyeset pisilnek az elsős gidák, viszont rajtam az undor vesz erőt. Először az ötlik eszembe, hogy figyelembe se veszem ezt a bájgúnárt, aki két sligovica-korsó sör kombó után világforradalomról ábrándozik és hosszasan mesélgeti Che Guevara élettörténetét, már ha akad hozzá közönség, de részegen magában is. Aztán meggondolom magam, rá sem nézve vetem oda foghegyről:

– Ó, yeah, kisgyerek, harmadikban sem szabadulhatsz meg tőlem, az árnyékod leszek!

Bátorságot meríték a négy-öt pohár Arany Fácánból, a szénsavas lé gyomrom fenekén bugyborékol, de leküzdöm a rám törő hányingert, elvégre nem hagyhatom megfélemlíteni magam a velem egykorú Ficzerétől, aki a gyöngülő eszme nevében próbál megalázni másokat, köztük engem.

Különben arról van szó, hogy második év végén rossz tanulmányi eredményem miatt (2,9-es átlag) első körben kirúgnak a kollégiumból. Két év alatt tizenkét utóvizsgát hozok össze, nem erősségem a kémia, a pályaválasztási tanácsadónak csak hazudtam, hogy vegyész szeretnék lenni, holott még most sincs fogalmam róla, hogy mi.

Azért tanulok itt, mert ötfős kamaszkori galerinkből hárman ide jelentkeztünk, pechemre csak engem vettek fel. Ráadásul azt reméltem, focista karrier vár rám, meg sem állok a válogatottságig. De akkoriban minden második fickó azt képzelte magáról, hogy ő az új Váradi Béla, tízen startoltunk a kisváros NB II-es csapatának balszélső posztjára – nem engem választott a mágus, sőt megszegyenített: „hülyegyerek, gyere le a pályáról!” felkiáltással leparancsolt a fű kettőről, ahová eleve csereként léptem. Tudtam, ennyi volt, másnap már edzésre sem mentem, hamar túltettem magam azon, ami történt, végre élhetek, gondoltam.

Ficzere tudja, pontosan tudja, hogy a koleszból való kicsapatásom után levelet, kérelmet írok a főigazgatóhoz szülői aláírásokkal ellenjegyezve, amelyben azt taglalom, hogy nekem muszáj az internátusban maradnom, különben „tanulmányaimat” nem folytathatom, sokba kerülne az albérlet. A téeszcsé, ahol az öregeim robotolnak (ezt, persze, nem írom, csak utólag gondolom így), veszteséges, anyámat a zöldséges bódéból áthelyezik a heregyárba, apám pedig már nem tartályos ifával hordja az olajat Szajolból, hanem pótkocsis traktorral a pakurát Füzesgyarmatról. Aszály után jön a belvíz (és megfordítva), nix money, örülünk, ha kenyérre, szalonnára, hagymára telik. A diri átérzi, hogy most a dolgozó parasztság vére kér szívességet a hatalmon lévő munkásosztály élcsapatának egy tagjától, a szegénysorból felkapaszkodott értelmiség egy tagjától – summa summarum, megkönyörül rajtam.

Nem tetszik ez Ficzerének, a csúcstítkárnak, aki a diáktanács vezérvéleményezőjeként már a kóter falain kívül lát engem, erre szeptemberben ott folytatom, ahol abbahagytam, ficánkolok, mint csuka a vízben. Ficzere főleg azért tölti szabad ideje egy részét a Nagyhalász kocsmában, hogy számontarthassa, kik járnak oda az évfolyamról, és mennyit isznak, hogy a gyakran piásakat örökre emlékezetébe vésse. Aztán szépen, türelmesen kivárja, hogy eljőjön az ő ideje: osztályozókonferenciákon, ösztöndíjak odaítélésénél, kollégiumi férőhelyek elbírálásánál frissíti memóriáját, és ítélkezik.